

ДАВНЬОРУСЬКИЙ ОБРАЗНИЙ ЛАД У ФОРМУВАННІ КАМПУСІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ТА НАУКОВИХ ЦЕНТРІВ

Зінов'єв Георгій Олександрович
*генеральний директор,
ТОВ «Логосенерго»*

Бурхливий розвиток європейської цивілізації після «темного середньовіччя» розпочався з відродження античної спадщини та розвитку знань та мистецтв на її базі. Цікаво відмітити, що в основу Ренесансу було покладено художнє надбання Візантії – найбільш розвиненої на той час країни, яка загалом й зберегла досягнення Давнього Світу. Саме знайомство інтелектуалів Заходу з візантійською культурою послужило тригером розвитку високої європейської культури, яка стала взірцем для всього світу.

В нас була своя власна античність – епоха Київської Русі, яка в культурному та науковому аспектах майже нічим не поступалася Візантії та іншим розвиненим державам тогочасного світу. Саме розвиток її архітектурної, художньої, моральної, обрядової, інтелектуальної та загалом культурної спадщини, розвиток її образного ладу може послужити відродженню, запуску нового етапу цивілізаційного розвитку України.

Покласти початок цьому відродженню можна створенням в давньоруській стилістиці кампусів вітчизняних дослідницьких університетів та наукових центрів, які поступово стають основним сектором економіки.

Сучасні кампуси являють собою цілі містечка з лабораторними та навчальними корпусами, бібліотекою, закладами харчування, спортивним комплексом, готелем, оздоровчо-гігієнічними закладами, парками, музеями, культурними центрами тощо. «У сучасному кампусі у цілісний комплекс об'єднуються міське та студентське життя» [5], а також наукова діяльність, «створюється атмосфера для спілкування та взаємодії людей» [5].

Кампус має формуватися як цілісний архітектурний ансамбль, що є «поєднанням будівель, споруд, відкритих просторів, які утворюються забудовою, елементів благоустрою, озеленення, малих архітектурних форм, об'єднаних соціально-ідеологічним змістом, єдиним архітектурним чином, приведених до композиційної цілісності тими чи іншими засобами художньої виразності, що справляє цілісне враження всією своєю сукупністю» [2].

Образний лад – це певне коло архітектурних образів, що відображають соціальні завдання та естетичні ідеали чи переваги суспільства, це свого роду каталізатор, він ініціює у свідомості тих, хто сприймає, ще багато крім того, що виражено в образах окремих творів архітектури [3]. Всі великі стилі, такі, як романський, готика, ренесанс, барокко, модерн були всеосяжними, а отже їх образний лад формувала не лише архітектура, а й всі прояви інтелектуальної творчої діяльності. Не виключенням є й давньоруський стиль.

Дослідженню культурної спадщини епохи Київської Русі присвячено досить велику кількість наукових праць. Ми вирішили зосередитися лише на двох з них: роботах Ю.С. Асеева [1] та О.І. Кутового і В.А. Розенберга [4]. Саме в них найкраще розкриті велич та архітектурна краса Давнього Києва. Список елементів давньоруського образного ладу згрупований за категоріями, що є важливими для створення кампусу; всі вони взяті нами з наукової історичної та мистецтвознавчої літератури.

Отже, можна виокремити наступні елементи давньоруського образного ладу:

1) Наука та освіта: школа, створена при Десятинній церкві Володимиром Великим для «нарочитої чаді», бібліотека-скрипторій Ярослава Мудрого при Софійському соборі, де створювалися книги та перекладалася література візантійська та західноєвропейська, а також школа з підготовки вищого давньоруського духовенства в Києво-Печерському монастирі. Ці три заклади, а також перше в Європі жіноче училище, засноване у 1086 р. при Андріївському монастирі в Києві княжною Янкою – сестрою Володимира Мономаха, як нам здається, і являли собою копію константинопольського університету – Магнарської школи, що зараз її називають Пандідактеріоном. Згодом наші монастирі були такими школами.

2) Архітектура та містобудування: ансамбль палацових кам'яних споруд та церкви Богородиці Десятинної [1, с. 23], багато прикрашених мармуром та фресковим розписом, різьбленими шиферними плитами, мозаїкою [1, с. 26–27], боярські хорони – лицарські замки всередині міста з дерев'яними рубаними стінами, здатними витримати оборону, з вежею-повалушею, житловими покоюми феодала, житлами челяді та господарськими спорудами [1, с. 113], п'ятистінні будинки-зруби з житловими приміщеннями, сінями, підклетами, ганком, галереями-навісами, з двосхилими або у формі бочок дахами, критими тесом або лемешом, з дубовими балясинами та різьбленими наличниками [1, с. 18]. Композиції садіб мали мальовничий характер. Будівлі розташовувалися з дотриманням правила «пригляду», яким заборонялося затуляти сусідам види на природу, вулиці, будівлі [1, с. 18]. У забудові були відсутні монотонність і скупченість [1, с. 21].

3) *Благоустрій міста*: басейни-баптистерії, фонтани, лазні (дерев'яні та побудована з каменю лазня на єпископському дворі в Переяславі, подібна до давньоримських терм і лазень Зевскіппа в Константинополі), купелі, ставки, водопроводи, каналізація, сади, садові будівлі, дерев'яні мостові та тротуари, оздоблення деревом русел невеликих річок [4].

4) *Образотворче мистецтво*: мозаїки, фрески, ікони, декоративний розпис, книжкові мініатюри та заставки, декоративно-ужиткове мистецтво, скульптура, ювелірні вироби,.

5) *Музичне та театральне мистецтво, спортивні змагання як видовища*: билини, героїка та лицарство «Слова про похід Ігорів», пісні, танці, музика військова, придворна, народна, церковна, музичні інструменти, музичні рукописи, театральні заходи, огляди війська, урочисті ходи, театралізовані пишні дійства при митрополичих та архієрейських богослужіннях, урочисті прийоми послів, бенкети в князівських гридницях, спортивні заходи (на Ярославовому дворі був свого роду іподром або ристалище, опоряджене глядацькими ложами; окрім змагань, виїздки та богатирських забав тут, вочевидь, відбувалися й музичні та театральні дійства. Про це, зокрема, свідчить розпис в Софійському соборі, де зображено іподром в Константинополі, оркестр, що грає на багатьох складних інструментах, та глядацькі трибуни, заповнені багатими та знатними людьми).

6) *Техніка*: технології кам'яного та дерев'яного будівництва, кораблі, візантійські дромони з установками «грецького вогню», які могли застосовуватися і на Русі, модель палубних давньоруських бойових кораблів, побудованих за наказом князя Ізяслава у 1151 р., як можна думати, за аналогією дромонів, зброя: мечі, обладунки, бойові сокири, щити, пороки (машини для руйнування стін), луки, катапульти, сани, вози, годинники (наприклад, клепсидри). До речі, якщо вірити історикам, у Константинополі були і ліфти, які рухались потоками води, дещо подібне могло бути й у Києві.

7) *Побут*: одяг, скло, слюда, маленькі пляшечки для духів, дзеркала, скатертини, фіранки, світильники, посуд скляний, братини, яндови, чаші, ковші, як столові прилади – ножі, ложки та виделки (вони були у Візантії, могли бути й на столах князів та бояр), меблі, інтер'єри, печі.

8) *Кухня*: розпис страв шляхетної кухні часів Київської Русі відображено у «Домострої», що був написаний на базі більш ранніх подібних творів у XVI столітті, та «Розписі царським стравам» (1610–1613 рр.), які загалом відображають саме давньоруські кулінарні традиції.

Потрібно прагнути не відтворити абсолютно достовірний образ Стародавнього Києва (що загалом й неможливо), а скоріше його

билінний, казковий образ, максимально наближений до того, що вимальовується дослідженнями істориків та археологів, істориків-архітекторів. В цьому можна спиратися на давні артефакти, публікації істориків, теоретичні, прикладні та творчі праці художників, архітекторів, скульпторів – творців неоруського стилю, українського модерну. Іншою мовою, це має поєднувати глибоку вірність традиціям із ультрамодерністю та спрямованістю у майбутнє, а не бажанням повернутися в минуле. Можна послатися на приклад технополісу Масдар, що розташований в ОАЕ та який побудований як футуристичне поселення за останніми досягненнями техніки і технологій, але з дотриманням традиційних арабських архітектурних та містобудівних традицій.

В принципі, того, що зібрано істориками та археологами, вже достатньо для реконструкції духу, зовнішності та побуту Стародавнього Києва, його билінного вигляду. Слід також зауважити, що Давній Київ був світовим містом, яке мало зв'язки з Візантією, країнами Заходу і Сходу, а отже давньоруський образний лад у формуванні кампусу слід збагатити спадщиною цих культур. Кампус має бути надсучасним містечком, створеним на архітектурних та естетичних принципах минулого. Складно сказати, як краще поєднувати сучасні та перспективні вимоги до кампусу з будівельними традиціями минулого. Але навіть будинок у стилі хайтек можна декорувати в давньоруському стилі.

Список використаних джерел:

1. Асеев Ю.С. Архитектура древнего Киева. Киев : Будівельник, 1982. 160 с.
2. Жаворонкова Т.Л. Ансамблевость как средство эстетической организации архитектурного пространства. *Актуальные вопросы эстетики архитектуры. Сборник научных трудов.* Киев, 1988. С. 83–88.
3. Коломиец Н.С. Об образном строе в архитектуре. *Актуальные вопросы эстетики архитектуры. Сборник научных трудов.* Киев, 1988. С. 50–55.
4. Кутовой О.І., Розенберг В.А. Київ 10-13 століть. Карта-реконструкція. Київ : Видавництво «Мистецтво», 1988.
5. Малашенкова В.А., Петровская С.Р., Черная О.Л. Университетские кампусы как центр социальной жизни города. *Регіональні проблеми архітектури та містобудування. Збірник наукових праць.* 2020. № 14. С. 106–113. URL: http://mx.ogasa.org.ua/bitstream/123456789/9175/1/AxiPnam14_11.pdf (дата звернення: 21.02.2024).